

CROATICA CHRISTIANA PERIODICA

ČASOPIS INSTITUTA ZA CRKVENU POVIJEST
KATOLIČKOGA BOGOSLOVNOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

God. XXXVI

Zagreb, 2012.

Broj 69

rasprave i prilozi

UDK 94(450 Venecija = 163.42)''15'':27-726.1 Bar

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1. 3. 2011.

Prihvaćeno za objavljivanje: 15. 9. 2011.

HRVATSKI ISELJENICI U MLECIMA, CRKVA S. SEPOLCRO I BARSKI NADBISKUP AMBROZ ANTUN KAPIĆ (16. ST.)

Lovorka ČORALIĆ, Zagreb

Središnja tema rada odnosi se na hrvatske iseljenike i njihove veze s mletačkom crkvom S. Sepolcro kao i na kameni natpis o obnovi te crkve iz 1582. godine. U tekstu natpisa glavni je protagonist – crkveni dostojanstvenik koji je predvodio svečanost posvećenja – barski nadbiskup Ambroz Antun Kapić. U prvome dijelu rada potanko se, tragom arhivskih vrela (bilježničke oporuke pohranjene u Archivio di Stato di Venezia), opisuju raznovrsne sastavnice koje hrvatske iseljenike povezuju s mletačkom crkvom S. Sepolcro. Drugi dio rada odnosi se na život i djelovanje nadbiskupa Kapića (prvoga barskog nadbiskupa nakon pada Bara pod Osmanlije 1571. godine) te kameni zapis uklesan na nekadašnjoj crkvi S. Sepolcro. Naglašava se da su upravo barski iseljenici – više od drugih iseljenika s istočne obale Jadrana – prednjačili u vezama s crkvom i samostanom S. Sepolcro.

KLJUČNE RIJEČI: *crkva S. Sepolcro u Veneciji, Venecija, barski nadbiskup Ambroz Antun Kapić, kameni natpisi, migracije, 16. stoljeće, crkvena povijest.*

Uvod

U sklopu višegodišnjeg proučavanja povijesti hrvatske zajednice u Mlecima, kao i hrvatsko-mletačkih veza općenito, važno sam mjesto pridavala ulozi Crkve odnosno povezanosti naših iseljenika s mletačkim crkvenim ustanovama i duhovnim osobama. Jedna od takvih, manje znanih i obrađivanih, sastavnica odnosi se na prisutnost i djelovanje istaknutih

onodobnih duhovih osoba (crkvenih dostojanstvenika) iz naših (nad)biskupija u gradu na lagunama.¹ Mnogi od njih (bez obzira na to jesu li zavičajem potjecali iz hrvatskih krajeva ili sa suprotne obale Jadrana) u Mletke su dolazili zbog redovitih potreba svoje službe, zbog intelektualnih interesa, ali i kao svečani uzvanici prigodom obilježavanja nekih – za mletačku crkvu važnih događaja. Takav su primjer svečanosti posvećivanja izgrađenih ili obnovljenih mletačkih crkvenih zdanja te su u tim prigodama liturgijsko slavlje predvodili štovani crkveni dostojanstvenici, a zabilježbe o tome ostale su nam sačuvane na kamenim natpisima u crkvama.²

Među crkvenim uglednicima koji su predvodili svečanost u povodu obnove ili preuređenja neke od mletačkih crkava bilježi se i niz velikodostojnika djelatnih u našim priobalnim nad(biskupijama). Tako je, navedimo ovdje samo neke primjere, šibenski biskup (rođenjem Mlečanin) Bartolomeo Bonino (1495.–1512.) 1496. godine posvetio obnovljenu crkvu mletačkih eremita S. Stefano u predjelu S. Marco, a tekst posvetnog natpisa – smješten na pilastru između kapele glavnoga oltara i pobočne kapele – i danas je zorno čitljiv.³ Nadalje, vidljiv je i natpis u crkvi S. Zaccaria u predjelu Castello, a koji podsjeća na obnovu crkve 1543. godine te njezina posvetitelja – šibenskoga biskupa, Trogirana Ivana II. Lučića Štafilica (1528.–1557.).⁴ Mlečanin je bio i dominikanac Rafael Riva/Ripa, korčulanski biskup od 1605. do 1610. godine, koji je 1609. godine u rodnome gradu posvetio obnovljen i uređen glavni oltar crkve S. Domenico te tom prigodom svim hodočasnicima koji crkvu pohode na dan godišnjice posvete podijelio četrdeset dana indulgencije.⁵ Iz 1619. godine potječe zapis u kamenu u crkvi S. Lio (predjel Castello), uklesan

¹ Usporedi: Lovorka ČORALIĆ, »Duhovne osobe s hrvatskih prostora u Mlecima od XIV. do XVIII. stoljeća«, *Croatica christiana periodica*, god. XVI, br. 30, Zagreb, 1992., str. 36–71; ISTA, *U gradu svetoga Marka: Povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, Zagreb, 2001., str. 191–262; ISTA, *Šibenčani u Mlecima*, Šibenik, 2003., str. 85–106; ISTA, *Barani u Mlecima: Povijest jedne hrvatske iseljeničke zajednice*, Zagreb, 2006., str. 101–126.

² Tijekom 19. stoljeća brojne mletačke crkve porušene su te su kameni natpisi trajno nestali. Zahvaljujući istaknutom proučavatelju kulturne povijesti Mletaka i susjednoga otočja – Emmanuelu Antoniju Cicogni – od zaborava su sačuvani brojni natpisi koji su nekoć postojali u mletačkim crkvama i samostanima. Cicognino višesveščano djelo *Corpus delle iscrizioni veneziane raccolte ed illustrate* (sv. I–VI/1–2, Venezia, 1824.–1853.; ristampa: Bologna, 1969.–1970.) proširio je na osnovi Cicognine rukopisne ostavštine pohranjene u knjižnici Museo Correr u Mlecima suvremeni povjesničar Piero (Pietro) Pazzi te su tako nastale (spajanjem izvornih Cicogninih knjiga i rukopisne građe) tri nove knjige nazvane zajedničkim imenom *Corpus delle iscrizioni di Venezia e delle Isole della Laguna Veneta (ovvero riepilogo sia delle Iscrizioni Edite pubblicate tra gli anni 1824 e 1853 che di quelle Inedite conservate in originale manoscritto presso la Biblioteca Correr di Venezia e dal 1867, anno della morte dell'insigne erudito, rimaste in attesa di pubblicazione, opera compilata da Piero Pazzi con il contributo di Sara Bergamasco)*, vol. I–III, Venezia, 2001. Ovdje je potrebno napomenuti da se dio Cicogninih prijepisa kamenih natpisa temelji na još drevnijim rukopisima mletačkih kulturnih povjesničara.

³ Vincenzo MIAGOSTOVICH, »Un vescovo sebenicense alla dedicazione di San Stefano in Venezia«, *Il Nuovo cronista di Sebenico*, anno IV, Trieste, 1896., str. 166–168; L. ČORALIĆ, *Šibenčani u Mlecima*, str. 58.

⁴ Vincenzo MIAGOSTOVICH, »Un vescovo sebenicense alla dedicazione di San Stefano in Venezia«, str. 168; L. Čoralić, *Šibenčani u Mlecima*, str. 59–60.

⁵ Natpis, nestao rušenjem te dominikanske crkve u 19. stoljeću, sačuvan nam je u djelu već spomenutoga mletačkoga kulturnog povjesnika Emanuela Antonija Cicogne (E. A. CICOĞNA, *Corpus delle iscrizioni di Venezia e delle Isole della Laguna Veneta*, vol. I, str. 344). Tekst prenose i: Daniele FARLATI – Jacopo COLETI, *Illyricum sacrum*, vol. VI, Venetiis, 1800., str. 398. Natpis bilježi i Božo Baničević u djelu *Korčulanska biskupija (1300.–1830.): Prilog poznavanju povijesti Korčulanske biskupije u povodu 700. obljetnice njezina utemeljenja*, Split, 2003., str. 138.

u doba posvete obnovljene crkve, koju je svojom nazočnošću uvećao tadašnji zadarski nadbiskup Luka Stella (1615.–1623.),⁶ dok je mnogo kasnije (1742. godine) rapski biskup Pacifik Bizza (1738.–1746.) posvetio u crkvi Madonna dei Servi oltar Gospe od Sedam žalosti.⁷

Središnja tema ovoga rada odnosi se na hrvatske iseljenike i njihove veze s mletačkom crkvom S. Sepolcro kao i na zapis o obnovi te crkve iz 1582. godine u kojem je glavni protagonist – crkveni dostojanstvenik koji je predvodio svečanost posvećenja – barski nadbiskup Ambroz Antun Kapić. U prvome dijelu rada potanko ću, tragom arhivskih vrela (bilježničke oporuke pohranjene u Državnom arhivu u Mlecima), opisati raznovrsne sastavnice koje hrvatske iseljenike povezuju s mletačkom crkvom S. Sepolcro. Drugi dio rada odnosi se na život i djelovanje nadbiskupa Kapića te kameni zapis uklesan na nekadašnjoj crkvi S. Sepolcro.

Crkva S. Sepolcro i hrvatski iseljenici u Mlecima: raščlamba oporučnih spisa

Mletačka crkva S. Sepolcro svoj postanak duguje tradiciji hodočašćenja katoličkih vjernika s europskoga Zapada u Jeruzalem. Godine 1410. Elena Celsi, udovica Marca Vionija, ostavila je jednu svoju kuću za siromašne hodočasnice koje namjeravaju pohoditi Sveti grob u Jeruzalemu. Nakon pada Negroponta 1471. godine otok su napustile mletačke plemkinje Beatrice Venier i Polissena Premarin i 1475. godine od upravitelja hospicija Vioni ishodile dozvolu da se skrb te nabožno-karitativne ustanove proširi i na udomljavanje žena – trećoretkinja sv. Franje. Hospiciju je tada pridružena i tamošnja crkva Blažene Djevice Marije, u kojoj je 1484. godine načinjen grob po uzoru na onaj u Jeruzalemu te se od tada za crkvu ustaljuje naziv S. Sepolcro. Godine 1493. potvrđeno je da hospicij, samostan i crkva pripadaju trećoretkinjama, ali uz obvezu da one i dalje zbrinjavaju hodočasnice. U kasnijim stoljećima crkva je u više navrata obnovljena, a posljednja preuređenja zbila su se početkom 17. stoljeća na trošak obitelji Grotta. Crkva je zatvorena 1808. godine te potom, zajedno sa samostanom (koji je posljednju obnovu imao 1739.), pretvorena u vojarnu. Danas je u nekadašnjem zdanju S. Sepolcro sjedište Presidio Militare di Venezia.⁸

Smještena u predjelu Castello na Riva degli Schiavoni (u neposrednoj blizini crkve Madonna della Pietà), crkva S. Sepolcro već je i tom činjenicom morala biti važna za hrvatske iseljenike u Mlecima, najučestalije nastanjene upravo u tom dijelu grada.

Na osnovi proučavanja gradiva iz središnje mletačke državne pismohrane, poglavito oporučnih spisa, saznajemo za raznovrsne oblike povezanosti naših iseljenika s crkvom i samostanom S. Sepolcro kao i s tamošnjim duhovnim osobama.⁹ U nekoliko je primjera

⁶ Podrobnije vidi: L. ČORALIĆ, »Oporučna svjedočanstva i zapis o posveti – hrvatske veze s mletačkom crkvom S. Lio (XV.–XVIII. st.)«, *Croatica christiana periodica*, god. XXXIV, br. 65, Zagreb, 2010., str. 39–50.

⁷ E. A. CICOĞNA, *Corpus delle iscrizioni di Venezia e delle Isole della Laguna Veneta*, vol. II, str. 1146–1147.

⁸ Francesco SANSONO, *Venetia città nobilissima et singolare. Descritta in XIII. Libri*, Venetia, 1581. (ristampa: Bergamo, 2002.), lib. I, str. 24–25; Giuseppe TASSINI, *Curiosità veneziane, ovvero origini delle denominazioni stradali*, Venezia, 1863. (ristampa: Venezia, 1990.), str. 596–597; Giulio LORENZETTI, *Venezia e il suo Estuario*, Trieste, 1974., str. 294.

⁹ Na povezanost Hrvata s crkvom i samostanom S. Sepolcro zasigurno je u nemaloj mjeri utjecala i činjenica da su oni tijekom prošlih stoljeća djelovali i na prihvatu i potpori hodočasnika koji putuju u Jeruzalem. O

riječ o odabiru grobnice u crkvi S. Sepolcro za njihovo posljednje počivalište, iskazivanju želje da netko od njihovih najbližih hodočasti u navedenu crkvu radi stjecanja oprosta za oporučiteljevu dušu kao i o (najčešće zabilježeno) darovnicama upućenim crkvi i tamošnjim redovnicama. Također, u nekoliko primjera, izvršitelji oporučnih spisa naših iseljenika svećenici su koji svoju duhovnu službu obavljaju pri crkvi S. Sepolcro.

***

Prema dosadašnjim saznanjima, crkva i samostan S. Sepolcro bilježe se u oporukama naših iseljenika isključivo tijekom 16. stoljeća (od 1506. do 1578. godine), što se u cijelosti poklapa s vremenom najučestalijih hrvatskih prekojadranskih migracija. Kada je riječ o spolnoj strukturi iseljenika, crkvu S. Sepolcro u svojim iskazima posljednje volje u podjednakom omjeru bilježe i muškarci i žene. S obzirom na zavičajno podrijetlo te skupine iseljenika, dominantna je prevaga (oko pedeset posto) iseljenika koji potječu iz mletačke pokrajine *Albania Veneta* (Boka kotorska, budvansko-barsko priobalje), pri čemu brojčano prednjače iseljenici iz Bara – grada u kojem je nadbiskupsku čast u istome stoljeću (iako nešto kasnije) obnašao Ambroz Antun Kapić. Iako je možda previše smjelo govoriti o podudarnosti broja barskih iseljenika povezanih s crkvom S. Sepolcro i odabira Kapića za posvetitelja te crkve, činjenica jest da upravo u 16. stoljeću Bar proživljava teško vojno i političko razdoblje (osmanlijsko okruženje, društveni nemiri) tijekom kojega će već i prije pada toga mletačkog uporišta pod Osmanlije (1571. godine) doći do snažnijih iseljavanja i demografskog osipanja. Barani će tada biti jedna od najutjecajnijih zavičajnih skupina s istočnoga Jadrana u Mlecima.¹⁰ Iz Boke se u ovom kontekstu najčešće bilježe Kotorani, dok su iz Dalmacije podjednako zastupljeni Zadrani i Šibenčani te nešto manje Skradinjani i Bračani. Veze s crkvom S. Sepolcro imali su i Hrvati iz Klisa i Senja te – u samo jednom primjeru – katolička iseljenica s područja Crne Gore (*de Monte Negro*).

Mjesto stanovanja našijenaca koji u oporučnim navodima spominju crkvu S. Sepolcro najčešće je u župama predjela Castello (oko sedamdeset posto), a izrijeком se bilježe *contrade* S. Antonin, S. Biagio, S. Giovanni in Bragora, S. Maria Formosa, S. Martino i S. Provolo, dok su drugi dijelovi grada (predjeli S. Marco, Cannaregio, S. Polo i S. Croce) zabilježeni uglavnom u malobrojnim, pojedinačnim primjerima. Činjenica da je crkva S. Sepolcro smještena u predjelu najgušće koncentracije useljavanja Hrvata zasigurno je u ovom kontekstu dodatni razlog njezina relativno učestalog spominjanja u njihovim oporukama. U dokumentima koji se ovdje razmatraju zanimanja iseljenika rijetko su iskazana, a među zabilježenim primjerima izdvaja se nekoliko duhovnih osoba (svećenik crkve S. Maria Formosa i prior hospita – obojica zavičajem Barani), nekoliko obrtnika (krojač, brodograđevni majstor u škveru), trgovačkih poduzetnika te (u jednome primjeru) niži službenik odnosno poslužitelj (*fante*) u državnoj službi. Većina prethodno sumarno opisanih oporučitelja ubrajala se u sloj srednjoimućnih i nižeimućnih građana, kojima je,

---

hrvatskim hodočašćima (poglavito iz Mletaka) u Jeruzalem usporedi: L. ČORALIĆ, »Na putu u Svetu zemlju – hodočašća u Jeruzalem (tragom nekoliko oporuka hrvatskih iseljenika u Mlecima, XV.–XVI. st.)«, *Croatica christiana periodica*, god. XXXIII, br. 64, Zagreb, 2009., str. 1–7.

¹⁰ Podrobnije o barskim iseljavanjima u Mletke vidi: L. ČORALIĆ, *Barani u Mlecima*.

uostalom, pripadao i pretežit broj naših prekojadranskih iseljenika. Ipak, i ovdje možemo izdvojiti nekoliko pojedinaca znatnijih imovnih mogućnosti i razgranatijeg poslovanja (trgovina, brodarstvo), čije su novčane svote – iskazane kroz podjeljivane legatate – uvelike premašivale prosjek useljeničke skupine.

Hrvati zabilježeni u kontekstu crkve i samostana S. Sepolcro tipičan su dio našega iseljeničtva u gradu na lagunama. Njihove oporuke, prepune navoda o obdarivanju crkvenih ustanova i duhovnih osoba, jasno svjedoče o njihovoj punoj integriranosti u novu sredinu, koja je mnogima od njih postala drugom domovinom. Raznolike veze koje su naši iseljenici imali s crkvom i samostanom S. Sepolcro svjedoče o tome te ćemo se u nekoliko idućih paragrafa podrobnije pozabaviti pojedinostima njihovih oporučnih navoda.

Prvi oporučni podatak iz kojega je vidljiva veza iseljenika s crkvom S. Sepolcro odnosi se na određivanje oporučiteljeva mjesta pokopa. Bilježimo dva takva primjera. U prvome primjeru Mihovil Kalaman iz Mrkojevića (*Marchovichi* – područje između Bara i Ulcinj), član Hrvatske bratovštine sv. Jurja i Tripuna (*Scuola degli Schiavoni*), oporučno određuje da njegovo tijelo bude položeno *in una cassa al sancto Sepolcro*.¹¹ Iz 1575. godine potječe oporuka Marije Lukove iz Crne Gore, udovice Santa Fiora i stanovnice župe S. Provalo *apresso S. Zaccaria*. Crkva S. Sepolcro, smještena u neposrednoj blizini njezina doma, mjesto je njezina pokopa, a ondje su – kako kazuju navodi u oporuci – sahranjeni i posmrtni ostatci Marijina prvoga supruga Lazara.¹²

Imućni barski iseljenik Marin Teodorov, zaposlenik u državnoj magistraturi za žito, raspolagao je iznimno velikim novčanim kapitalom (više tisuća dukata) i zemljišnim posjedima u Venetu. Upravo imanje u mjestu Rovere namjenjuje za doživotno uzdržavanje supruge Jelene, a nakon njezine smrti posjed će pripasti samostanu S. Sepolcro, uz obvezu da se ondje svakodnevno služe mise za spas oporučiteljeve duše.¹³ Niz je i drugih darovnica namijenjenih samostanu S. Sepolcro, najčešće bez posebnih odredaba o obvezi služenja misa. U nekoliko je primjera riječ o podjeljivanju manjih novčanih iznosa.¹⁴ Katkada se samostanu poklanjaju nabožne slike¹⁵ te – u jednom primjeru – oporučiteljeve kuće u Mlecima.¹⁶

¹¹ Archivio di Stato di Venezia (dalje: ASV), Notarile testamenti (dalje: NT), b. 835, br. 266, 22. VIII. 1544.

¹² ASV, NT, b. 442, br. 638, 22. X. 1575.

¹³ ASV, NT, b. 605, br. 140, 1. I. 1558.

¹⁴ Primjerice, Helena, supruga Kotoranina Rade, daruje samostanu S. Sepolcro dva dukata, a Marijeta, supruga zadarskoga iseljenika Jurja, jedan dukat. Deset dukata samostanu namjenjuje imućna kotorska iseljenica Helena Boiko, supruga poduzetnika Stjepana Tartara, dok Julija Radova iz Bara samostanu ostavlja znatnih sto dukata. Naposljetku, u primjeru oporuke Petra Skradinjanina iznos namijenjen samostanu nije izrečen (ASV, NT, b. 967, br. 154, 13. III. 1512.; NT, b. 887, br. 99, 13. X. 1516.; NT, b. 1084, br. 196, 14. IX. 1534.; NT, b. 908, br. 40, 30. IX. 1574.; NT, b. 960, br. 640, poslije 1506. godine).

¹⁵ Dobra (*Bona*) pokojnoga Vita iz Kotora samostanu daruje sliku koja prikazuje sv. Pavla, izradenu *ad Grecis* (ASV, NT, b. 958, br. 105, 19. V. 1509.).

¹⁶ Jerolim Mezalunga, hrvatski iseljenik nepoznatoga poblizjeg podrijetla, ostavlja samostanu S. Sepolcro polovinu jedne svoje *casa grande a S. Antonin* (druga polovina pripast će Hrvatskoj bratovštini sv. Jurja i Tripuna). Imućni Jerolim u istoj je župi posjedovao i jednu manju kuću, koja se nakon njegove smrti treba dati u najam te godišnji prihod darovati samostanu S. Sepolcro i spomenutoj bratovštini hrvatskih iseljenika. Nakon smrti Jerolimovih nasljednika obje kuće izravno prelaze u vlasništvo samostana i bratovštine (ASV, NT, b. 372, br. 36, 11. VI. 1562.).

U nekoliko se primjera darivaju redovnice samostana S. Sepolcro, a taj je navod izrečen bez približeg imenovanja neke konkretne osobe (*alle meneghe / alle monache di S. Sepolcro* i slično). *Alle Reuerende madri di S. Sepolcro* daruju se novčani iznosi¹⁷ te (rjeđe) poneki predmet iz oporučiteljeve pokretne imovine.¹⁸

Želja za hodočašćenjem česta je u primjeru hrvatskih iseljenika u Mlecima,¹⁹ a zbog dostupnosti (ponajprije one financijske i zemljopisne) u mnogobrojnim se oporukama iskazuje želja da netko od oporučitelju bliskih i pouzdanih osoba posjeti neka od mletačkih hodočasničkih stjecišta. Redovito su to crkve S. Croce, S. Pietro di Castello, S. Lorenzo i S. Trinità, ali se katkada – kao u primjeru Ludovike s Brača, koja u tom kontekstu bilježi crkvu S. Sepolcro – navode i neka druga mletačka crkvena zdanja.²⁰

Naposljetku, u kontekstu povezanosti iseljenih Hrvata s crkvom S. Sepolcro, potrebno je navesti i primjere u kojima su tamošnji svećenici zabilježeni kao izvršitelji njihovih oporučnih legata. Zanimljivo je da su u oba slučaja (oporuke su napisane u razmaku od samo nekoliko godina i načinjene su kod istoga bilježnika) oporučitelji zavičajem iz Bara, a među više imenovanih izvršitelja u oba se primjera spominje ista osoba – svećenik Benedetto, kapelan crkve S. Sepolcro.²¹

Prethodno navedeni podatci konkretno su posvjedočenje učestalosti i raznovrsnosti veza hrvatskih iseljenika s mletačkom crkvom i samostanom S. Sepolcro. Ta je, nešto podrobija, analiza bila nužna za razumijevanje konteksta u kojem je barski nadbiskup Kapić odabran za predvodnika liturgijske svečanosti prigodom posvete obnovljene crkve S. Sepolcro 1582. godine.

Barski nadbiskup Kapić i zapis o posveti crkve S. Sepolcro

Barski nadbiskup Ambroz Antun Kapić (*Capitius, Capizzi, Kapizzi*) rođen je u Osoru 1529. godine. Pripadao je Redu franjevacu opservanata. Stekao je (vjerojatno u Mlecima) doktorat iz teologije te slovio za vrlo učena i pobožna redovnika. U vrelima se katkada uz njegovo ime bilježi i dodatak *a Ragusio*, vjerojatno stoga što je bio član Dubrovačke franjevačke provincije, a prema nekim povjesničarima bio je i njezin provincijal (između

---

¹⁷ Antonio condam ser Petri de Sebenico: Lasso alle meneghe del S. Sepolcro ducato uno (ASV, NT, b. 372, br. 3, 6. VII. 1552.); Maria condam Luca de Monte Negro: Lasso ducati 5 alle madri del S. Sepolcro (NT, b. 442, br. 638, 22. X. 1575.); Giulia da Segna: Lasso alle monache del S. Sepolcro ducati 8 all'anno per anni 10 continui (NT, b. 706, br. 209, 20. VIII. 1578.).

¹⁸ Margareta condam Nicolai da Clissa uxor ser Bartholomei de Sebenico: Lasso monialibus S. Sepulchris unum meum bochasinum (ASV, NT, b. 777, br. 351, 11. VIII. 1529.); Julia condam Damiani de Crayna relicta Zorzi da Sebenico: Lasso monache del S. Sepolcro ducati 10 e un par de lenzuoli (NT, b. 209, br. 299, 29. V. 1544.).

¹⁹ L. ČORALIĆ, »Na putu u Svetu Zemlju – hodočašća u Jeruzalem (tragom nekoliko oporuka hrvatskih iseljenika u Mlecima, XV.–XVI. st.)«; ISTA, »Odredište Asiz: hodočašća u oporukama hrvatskih iseljenika u Mlecima«, *Historijski zbornik*, god. LXII, br. 1, Zagreb, 2009., str. 71–90; ISTA, »'Ad viaggium pro anima mea' – hodočašća u Santiago de Compostela u oporučnim spisima hrvatskih iseljenika u Mlecima (XV.–XVI. st.)«, *Povijesni prilozi*, god. 29, br. 38, Zagreb, 2010., str. 31–42.

²⁰ ASV, NT, b. 279, br. 400, I. IV. 1540.

²¹ Riječ je o oporukama svećenika Luke Jurjeva iz Bara (svećenik u crkvi S. Maria Formosa u predjelu Castello) i krojača Stjepana Vilimova (ASV, NT, b. 959, br. 441, 14. II. 1507.; NT, b. 960, br. 699, 11. III. 1510.).

1541. i 1544. godine).²² Godine 1565. bilježi se kao apostolski vizitator za Bugarsku i Srbiju. Papa Grgur XIII. imenovao ga je 9. siječnja 1579. barskim nadbiskupom (naslijedio je Ivana Brunija, nakon čije je smrti i zauzimanja Bara 1571. godine barska nadbiskupska stolica ostala ispražnjena), prvim nakon što su Bar zauzele Osmanlije. Ujedno je obnašao i časti administratora biskupije Budva te Koron u Grčkoj (od oko 1582. ili 1583. godine). Kao barski nadbiskup imao je i titulu primasa Srbije (*totius Regni Serviae Primas*). Više je puta za svoju nadbiskupiju intervenirao u Mlecima (1582.–1583.) i Rimu (1584.–1585.), ponajprije zbog uzurpacije crkvene imovine od osmanskih vlasti. U Rimu je neko vrijeme boravio na trošak pape Siksta V. Kako nije mogao rezidirati u Baru, gdje su Osmanlije već prisvojili nadbiskupsku palaču i druge crkvene posjede, preselio se u Budvu (vjerojatno je boravio u tamošnjemu franjevačkom samostanu), odakle je povremeno pohodio Bar i druge okolne župe. Podržavao je rad franjevaca u Albaniji te se tijekom boravka u Rimu zalagao – zajedno s tadašnjim starješinom Reda p. Bernardinom de Lecceom – da se Albanska kustodija ustroji u zasebnu provinciju, u čemu je i uspio. Posljednji je barski nadbiskup koji je celebrirao u katedrali sv. Jurja prije njezine prenamjene u islamski vjerski objekt. U vrijeme njegova djelovanja Osmanlije su provele popis (1582.), u kojem su registrirali 12 svećenika djelatnih na području grada Bara. Nakon jedne gorljive propovijedi (oko ili poslije 1585. godine), uperene protiv Osmanlija, tamošnje osmanske vlasti uhitile su ga i zlostavljale te mu je nadalje bio zabranjen pristup Baru. Kapić je preminuo u Budvi 31. kolovoza 1598. godine.²³

Prethodno je spomenuto kako je Kapić, nastojeći pomoći svojoj nadbiskupiji, više puta boravio u Rimu i Mlecima. U prijestolnici Serenissime zatekao se 1582. godine, kada je 13. studenoga predvodio misno slavlje u povodu obnove crkve S. Sepolcro. Crkva, na žalost, nije preživjela za mnoge tamošnje sakralne objekte i ustanove turbulentno i nemilo vrijeme francuske uprave te je i natpis koji je svjedočio o Kapićevoj nazočnosti nepovratno izgubljen. Zahvaljujući E. A. Cicogni, ali i njegovim prethodnicima – zaljubljenicima u kulturnu povijest Mletaka – poznat nam je njegov sadržaj:

²² Vinko MALAJ, »Djelovanje franjevaca Dubrovačke provincije među albanskim katolicima«, u: *Samostan Male braće u Dubrovniku*, uredio Justin V. VELNIĆ, Zagreb-Dubrovnik, 1985., str. 237.

²³ O nadbiskupu Kapiću usporedi: Daniele FARLATI, *Illyricum sacrum*, sv. VII, Venetiis, 1817., str. 106–107; Donato FABIANICH, *Storia dei frati minori dai primordi della loro istituzione in Dalmazia e Bossina fino ai giorni nostri*, sv. I, Zara, 1863., str. 314–318., sv. II, Zara, 1864., str. 172; Euzebije FERMEDŽIN, *Acta Bulgariae ecclesiastica ab a. 1565 usque ad a. 1799.*, Zagabiae, 1887., str. 1, 393–394; Ivan MARKOVIĆ, *Dukljansko-barska nadbiskupija*, Zagreb, 1902., str. 132–134, 167, 204; Guilelmus van GULIK – Conradus EUBEL, *Hierarchia catholica medii et recentioris aevi*, sv. III (1503–1592), Monasterii, 1923., str. 110; Đurđe BOŠKOVIĆ, *Stari Bar*, Beograd 1962., str. 294; Aleksandar TOKIĆ, »Drevni Bar sa posebnim osvrtom na nadbiskupiju barsku i primasiju srpsku«, u: *Spomenica barske gimnazije*, Bar, 1971., str. 212; Serafin Marija CRIJEVIĆ, *Bibliotheca Ragusina* (priredio Stjepan KRASIĆ), sv. I, Zagreb, 1975., str. 59–61; Sima ČIRKOVIĆ – Bogumil HRABAK – Nikola DAMJANOVIĆ – Đuro VUJOVIĆ – Ljubo ŽIVKOVIĆ, *Bar grad pod Rumijom*, Bar, 1984., str. 63; Savo MARKOVIĆ, »Prvi izvještaj Andrije Zmajevića o Barskoj nadbiskupiji Sv. kongregaciji za širenje vjere: godina 1671.«, *Istorijski zapisi*, god. 71, br. 1–2, Podgorica, 1998., str. 212, 222; Ivan JOVOVIĆ, *Iz prošlosti Dukljansko-barske nadbiskupije*, Bar, 2004., str. 119–120, 221; S. MARKOVIĆ, *Studia Antibarenisia*, Perast, 2006., str. 381–382; *Hrvatski biografski leksikon*, sv. VII, Zagreb, 2009., str. 40 (tekst: L. ČORALIĆ).

FR. AMBROSIVS CAPITIVS SAC.
THA.E PROFESS. ET ARCHIEP: ANTIBAREN.
DIOCELN AC TOTIVS REGNI SERVIAE
PRIMAS ANNO MDLXXXII. DIE XIII.
NOVEMBRIS QVAE FVIT FESTVM D.CAE
S. S.CTI²⁴ ECLA. S. SEPVLCRI CONSACRAVIT.²⁵

Zaključak

Barska iseljenička zajednica u Mlecima stoljećima se ubrajala među vodeće useljeničke skupine zavičajem s istočne obale Jadrana. U 16. stoljeću, razdoblju posebno pogubnom za njihov matični grad i njegovo žiteljstvo, barske migracije dostižu svoj vrhunac te tada mnogim Baranima Mleci postaju novom domovinom. U istome stoljeću Osoranin Ambroz Antun Kapić, prvi nadbiskup nakon pada Bara pod osmansku upravu, pristiže u grad na lagunama kako bi za svoju nadbiskupiju i pastvu ishodio prijeko potrebnu potporu. Barski crkveni dostojanstvenik, kojemu je faktički bilo onemogućeno djelovanje u dodijeljenoj mu nadbiskupiji, u Mlecima posvećuje obnovljenu crkvu S. Sepolcro, smještenu u predjelu Castello – stoljećima središnjoj zoni hrvatskih useljenika u Mletke. Raščlamba oporučnih spisa iseljenih Hrvata pokazuje da su Barani, više od drugih sunarodnjaka, bili posebno učestalo vezani za spomenutu crkvu i samostan. Bez obzira što za to nemamo izravnih dokaza, možemo ipak iznijeti pretpostavku da su i te činjenice pridonijele da upravo Kapić obavi posvetu crkve S. Sepolcro. U svakom slučaju, činjenica da je upravo Kapiću ukazana velika počast posvjedočenje je ugleda i priznatosti koje je ta nadbiskupija uživala u mletačkome katoličkom okružju. Ujedno je to i prinos više poznavanju hrvatsko-mletačkih crkvenih veza u razdoblju ranoga novovjekovlja.

---

²⁴ Ime sveca ili svetaca na čiji se blagdan posveta dogodila nije moguće razaznati na osnovi objavljenog prijepisa.

²⁵ E. A. CICOĞNA, *Corpus delle iscrizioni di Venezia e delle Isole della Laguna Veneta*, vol. II, Venezia, 2001., str. 1523. Prijevod: Fra Ambrozije Kapić profesor / svete teologije i nadbiskup barski / dukljanski i čitavog kraljevstva Srbije / primas, godine 1582., dana 13. / studenoga, koji je bio blagdan ... / ..., crkvu (?) Sv. Groba je posvetio (preveo: Damir Karbić).

*Summary**CROATIAN EMIGRANTS IN VENICE, CHURCH OF THE HOLY SEPULCHRE AND
AMBROSE ANTHONY KAPIĆ ARCHBISHOP OF BAR*

The main topic of this article covers Croatian emigrants and their relations with the Venetian church of Santo Sepolcro. Moreover, author analyzes a stone inscription from 1582 about the renovation of this church. According to the inscription's text the chief protagonist of the church's consecration ceremony was Ambrose Anthony Kapić archbishop of Bar. Therefore, in the first part of the article author analyzes preserved archival sources (notarial testaments kept in the Archivio di Stato di Venezia), and reconstructs various relations between the Croatian emigrants in Venice and aforementioned church of Santo Sepolcro. The second part of this article describes life and work of archbishop Kapić as the first archbishop of Bar after the Ottoman occupation of Bar in 1571. Within this author analyzes aforementioned stone inscription, and in the conclusion author emphasizes that the emigrants from Bar were the most numerous group of Venetian immigrants that had various relations with the church and monastery of Santo Sepolcro.

KEY WORDS: *church of S. Sepolcro in Venice, Venice, archbishop of Bar Ambrose Anthony Kapić, stone inscriptions, migrations, 16th century, ecclesiastical history.*